

Albert Camus: *Lettres à un ami allemand*

23 oktober 2024



Albert Camus.

Albert Camus (1913-1960), Nobelprijswinnaar literatuur, staat momenteel in ons land volop in de belangstelling. Vorig jaar verscheen een nieuwe vertaling van zijn essays *Noces* en *L'été*, dit jaar publiceerde filosoof en socioloog Piet Ransijn de studie *Herontdekking van Albert Camus* en kort geleden verscheen de eerste Nederlandse vertaling van de vier brieven die hij tijdens de laatste oorlogsjaren schreef aan een denkbeeldige Duitse vriend: *Lettres à un ami allemand*. Het grote publiek kent hem vooral van zijn klassieker *L'Etranger* (1942), in Frankrijk uitgeroepen tot de beste Franse roman van de vorige eeuw, en van *La Peste* (1947). Zijn filosofische essays, zijn verhalen en

toneelstukken zijn minder bekend. Dat geldt in nog sterkere mate voor de pas vertaalde brieven. Hopelijk komt daar nu verandering in. De publicatie is in elk geval goed getimed. Want de vragen die erin ter sprake komen, zijn ook de onze: hoe gevaarlijk is extreem nationalisme? Hoe moet je je verhouden tot een agressor? Is gewelddadig verzet, waarbij ook onschuldigen het slachtoffer worden, gerechtvaardigd?

Maar voor de atheïst Camus bestaat er een nog fundamenteelere vraag: is alles geoorloofd wanneer er geen God is? Zijn atheïsme heeft hij met zijn Duitse vriend gemeen. Beiden ontkennen het bestaan van een hogere macht en een Absolute Waarheid. Camus maakt echter duidelijk dat atheïsme niet synoniem is aan nihilisme. Terwijl de Duitser zich aansluit bij de nazi's, voor wie mensenlevens niet tellen, sluit hij zich aan bij het Franse verzet. En als zijn vriend (en latere vijand) beweert te handelen uit liefde voor zijn vaderland, antwoordt Camus dat rechtvaardigheid en waarheid boven vaderlandsliefde gaan: '(...) *nous voulions seulement aimer notre pays dans la justice, comme nous voulions l'aimer dans la vérité* (...)'. Behalve rechtvaardigheid en waarheid is er nóg een pijler waar hij zijn humanistische visie op baseert: solidariteit. In solidariteit, in een gezamenlijke

strijd tegen het Kwaad, ligt de betekenis die een mens aan zijn leven kan geven. Solidariteit kent voor Camus geen nationale grenzen.

Voor de lezer van nu is het interessant dat hij zich verderop in zijn brieven niet alleen bekommert om het lot van Frankrijk, maar om dat van heel Europa. Hij beseft dat na de naderende Duitse nederlaag aan Europa gewerkt moet worden: *L'Europe sera encore à faire. Elle est toujours à faire.*

Met andere woorden: Europa is nooit af.

De vraag rijst: wat zou hij van de huidige EU vinden en van leuzen als: *Eigen volk eerst, Make America great again, les Français d'abord?* Wat zou zijn houding zijn ten aanzien van de oorlog in Oekraïne en het conflict in het Midden-Oosten? Deze vragen blijven natuurlijk onbeantwoord, maar zijn *Brieven* geven de richting aan waarin hij denkt. Hij veroordeelt agressie en nodeloos geweld en hekelt iedere vorm van extremisme. Niet voor niets kiest hij dit citaat van Pascal als motto voor zijn brieven:

On ne montre pas sa grandeur pour être à une extrémité, mais bien en touchant les deux à la fois.

Vrij vertaald: Een mens toont zijn grootheid niet door een extreem standpunt in te nemen, maar juist door twee extremen met elkaar te verzoenen.



In ons land is de afgelopen tijd aandacht besteed aan de publicatie van deze *Brieven*, zowel in kranten als op TV (Buitenhof). Terecht, want ze zijn zeer lezenswaardig. Dat geldt ook voor het bijgevoegde essay van Bas Heijne: *Een hogere liefde*. Een geslaagde titel, omdat hij kernachtig Camus' stellingname weergeeft. Vaderlandsliefde is nobel, maar er bestaat een Hogere Liefde, een die recht, waarheid en solidariteit omvat.

Op Camus' argumentatie valt weinig aan te merken. Misschien alleen dit: hij rept met geen woord over de collaboratie van het Vichy-régime. En in tegenstelling tot wat je al lezend zou

kunnen gaan denken, heeft Frankrijk geen substantiële bijdrage geleverd aan de ondergang van het Derde Rijk. Dat hebben de Britten, de Amerikanen en de Russen gedaan. Ook vernemen we niets over het antisemitisme en de kwalijke rol die de Franse politie bij razzia's heeft gespeeld. Een verklaring voor deze omissie ligt in het gelegenheidskarakter van de brieven. *Ecrits de circonstances*

noemt hij ze in het voorwoord van de Italiaanse vertaling (1948). Ze verschenen, althans de eerste, clandestien in het verzetsblad *Combat* en vormen primair een rechtvaardiging van zijn deelname aan het verzet. Ongetwijfeld waren ze ook bedoeld om zijn verzetskameraden een riem onder het hart te steken. Want verzet plegen was levensgevaarlijk. Zijn goede vriend, de dichter René Leynaud, werd enkele maanden voor het einde van de oorlog opgepakt en in juni 1944 door de Duitsers gefusilleerd. Aan hem zijn de *Lettres à un ami allemand* opgedragen.

Het belang van de brieven anno 2024 is dat ze ons doen beseffen waar nationalisme en extremisme toe leiden. Het is te hopen dat in deze bange tijden Camus' verdediging van humanistische waarden in de Europese en internationale politiek weerklank zal vinden.